

vanjem temeljnih djela Stjepana Vekarića u prvoj knjizi novopokrenute edicije odano je dužno priznanje jednom od vodećih proučavatelja pomorstva istočnojadranske obale. Vekarićev istraživački rad, iako poglavito zahvaća područja Dubrovačke Republike i poluotoka Pelješca, ne izostavlja uspojednu raščlambu i osvrt na brodarstvo drugih vodećih istarskokvarnerskih i dalmatinskih pomorskih sjedišta. Pregled povijesti pelješkoga pomorstva, trgovine i brodarstva, uključen u kontekst istovrsnih gibanja na čitavoj hrvatskoj obali, i danas je, nakon više desetljeća od prvoga objavljivanja, nezaobilazna stručna literatura i pomagalo istraživačima hrvatske pomorske prošlosti. Za Pelješac djelo ujedno predstavlja cjelovit pregled povijesti toga kraja u doba njegove najveće slave i gospodarskog uspona, kada su se pelješke kapetanske obitelji ubrajale u vodeće brodarkare sa hrvatskih prostora.

Lovorka Čoralić

Darko Darovec: *Kostel Petrapilosa*

»Juraj Turčinović« d.o.o. Pazin,
Pazin – Buzet 1996, 100 str.

U sjeverozapadnoj istarskoj općini Oprtalj, na desnoj obali riječice Bračane, smješten je srednjovjekovni kaštel Petrapilosa. Današnje impozantne ruševine utvrde upućuju na karakteristične oblike gotičkoga graditeljstva, ali i prepletenost više stilova, posebno izraženih u romaničkom zdanju tamnošnje crkvice sv. Marije Magdalene iz 13. stoljeća. Kaštel je smješten na području brdovitog i teško prohodnoga dijela istarskoga poluotoka te je kroz prošlost imao iznimnu obrambenostratešku ulogu.

Koparski povjesničar mr. Darko Darovec, djelatnik Znanstvenog raziskovalnog Središća Republike Slovenije u Kopru, autor više knjiga i studija iz istarske prošlosti, obradio je u nevelikoj knjižici temeljne značajke povijesnoga razvoja utvrde, komune, posjeda i obitelji Petrapilosa. Predgovor iz pera Bože Jakovljevića (7-8) uvodi nas u strukturu knjige i pojašnjava temeljne namjere autora – jednostavnim stilom i u sažetim crtama predstaviti povijest i kulturnu baštinu nekadašnje istarske utvrde i posjeda Petrapilosa. U uvodnim poglavljima autor ukazuje na podrijetlo imena Petrapilosa i prapovijest lokaliteta na kojem je podignut kaštel. Smatra se da je ime kaštela povezano s morfologijom i raslinjem lokaliteta na kojem je podignuta utvrda te ono u prijevodu doslovce glasi *Kosmati grad*, dok ga domaće žiteljstvo naziva samo *Kaštel* ili *kaštel Petrapilosa*. U najstarijim latinskim vrelima utvrda se naziva *Petrapilosa* (ili *Petra Pillosa*), dok se u talijanskom jeziku koristi ime *Pietrapilosa*. Govoreći o hrvatskoj i slovenskoj doseobi u Istri, autor ukazuje na spomen komune i kaštela (*Kostel*) u Istarskom razvodu (1325. god.). Feudalac Petrapilosa (*Vulingius de Petra Pilosa*) – koji je ime nesumnjivo dobio po utvrđi – spominje se kao akvilejski vazal 1210. godine. U 13. i u prvoj polovici 14. stoljeća Petrapilose se ubrajaju u vodeće istarske plemićke obitelji. U vrijeme učestalih sukoba između akvilejskih patrijarha i istarskih grofova, Petrapilose nastoje osloncem na Mlečane zaštititi svoje strateške i teritorijalne interese u ovome dijelu poluotoka. Izumiranjem obitelji Petrapilosa (1336. god.), utvrda dolazi pod vlast namjesnika akvilejskih patrijarha, a 1421. godine sjedinjena je s ostalim mletačkim posjedima u Istri. Godine 1440. mletačka uprava dodjeljuje kaštel u »vječni feud« piransko-koparskom plemiću Nikoli Gravisiju, čiji nasljednici ostaju gospodari kaštela sve do propasti Mletačke Republike. Razmatrajući, nadalje, nutarnji ustroj kaštela i imanja Petrapilosa (prema prijepisu Urbara iz 1535. god.), autor naglašava kako je riječ o najprostranijem istarskom feudu (12 sela) pod mletačkom upravom te podrobno opisuje smještaj, granice i crkvenu (župe) pripadnost pojedinih sela kroz različita povijesna razdoblja. U drugoj polovici XIX. stoljeća feud je brojio oko 3000 žitelja. Uvjeti za život u tom neplodnom i brdovitom kraju nisu pogodovali demografskom napretku lokalnoga žiteljstva. Prestankom uprave obitelji Gravisij ubrzalo se gospodarsko slabljenje posjeda Petrapilosa. Danas se pretežit broj sela nekadašnjeg jedinstvenog feuda nalazi u sastavu Republike Hrvatske. U završnim poglavljima razmatraju se, na osnovi onodobnih zapisa, svakodnevni život, socijalna struktura i standard žitelja kaštela te izdvajaju temeljni vidovi gospodarskoga privre-

đivanja stanovništva. Iako je riječ o kraju s pretežito hrvatskim i slovenskim pučanstvom, čest spomen talijanskih, njemačkih i grčkih prezimena, svjedoči o multietničkoj prošlosti tog teritorijalno nevelikog istarskog područja.

U prilogu studije objavljen je prijevod spisa o investituti Nikole Gravisija u feud Petrapilosa (1440) te sporazum (*Prauda*) između markiza Gravisija i sela Zrenj (1568). Na kraju knjige nalazi se sažetak na talijanskom jeziku (97-99).

Nevelika monografija proučavatelja istarske povjesnice Darka Darovca otkriva hrvatskoj znanstvenoj i široj čitateljskoj javnosti vrijedne, ali danas zanemarene i zaboravljene tragove o istarskome kaštelu, feudu i obitelji Petrapilosa. Tiskanjem ove knjižice, izdavač i autori nastoje, kako je to naglasio u početnom poglavlju priređivač Božo Jakovljević, »čitateljima pružiti samo mali dio napisanoga o životu njihovih predaka u sjeverozapadnom djelu Istre«, ali ujedno i potaknuti na prijeko potrebnu obnovu kaštela, čija nesumnjiva povijesno-kulturna vrijednost može pronaći svoje zapaženo mjesto u prebogatom pleretu istarskih umjetničkih spomenika.

Lovorka Čoralić

Leidensweg der Deutschen im Kommunistischen Jugoslawien

Band I-IV, Donauschwäbische Kulturstiftung, München – Sindelfingen, 1991-1995.

Povijest Nijemaca (njemačkih narodnih skupina) na europskom Istoku i Jugoistoku, i u bivšoj Jugoslaviji, predmet je mnogih radova povjesničara i napisa publicista, napose njemačkih.

Egzodus i sudbina jugoslavenskih Nijemaca potkraj i nakon Drugoga svjetskog rata, po opsegu i dalekosežnostima posljedica premašuje sve što se u novijoj povijesti, do rata u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, zbivalo na prostorima bivše Jugoslavije. Napose, u pogledu stvaranja nove etničke slike Banata, Bačke, Slavonije, Srijema i Baranje. Neosporna je činjenica da su najteže demografske gubitke pretrpjeli u poraću upravo Nijemci.

Demografi i povjesničari veliki gubitak Nijemaca objašnjavaju vojnim i civilnim žrtvama u ratu, zatim poratnim stradanjima u raznim vidovima interniranja u Jugoslaviji te masovnom emigracijom, nešto za vrijeme, a najviše potkraj i nakon završetka Drugoga svjetskog rata.

Danas gotovo nema njemačkog naselja u bivšoj Jugoslaviji kojemu nije posvećena posebna monografija, niti važnijeg događaja, uključujući i sudbinu Nijemaca nakon Drugoga svjetskog rata, koji nije barem publicistički obrađen. Osim većih i sumarnih pothvata i zanimljivih izdanja izvornog arhivskog gradiva, postoji niz publikacija različitih zamisli i vrijednosti.

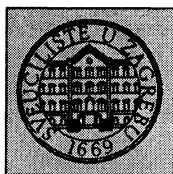
Stotine tisuća Nijemaca koji su napustili Jugoistočnu Europu na različite su načine vezani uz svoju postojbinu. Najveći broj Nijemaca s područja bivše Jugoslavije živi danas na jugu Njemačke. Zarana su u Njemačkoj, Austriji i drugim zemljama poratne folksdojčerske dijaspore (SAD, Kanada, Brazil, Argentina, Australija...) stvorili udruženja koja njeguju njihovu specifičnu kulturu, zbog preplitanja sa jugoistočnoeuropskim kulturama ponešto različitu od one što se razvila u matičnim zemljama (Njemačka, Austrija). Običaj je da se organiziraju pučke i crkvene svečanosti, kakve su i prije pola stoljeća na prostorima Jugoistočne Europe okupljale njemačku manjinu. Mnogi od njih redovito posjećuju svoja zavičajna mjesta, svoje konfiscirane kuće, groblja, crkve i druge spomenike svojih predaka.

Prikupljanje dokumenata i iskaza/svjedočanstava počelo je još nakon prvoga dolaska izbjeglih potkraj i nakon Drugoga svjetskog rata u prihvatne logore u Austriji (i Njemačkoj). Najveći broj radova iz novije povijesti Nijemaca na Jugoistoku Europe objavljen je u Njemačkoj i Austriji, gdje su se i nastanile gotovo dvije trećine Nijemaca iz bivše Jugoslavije. Važnu ulogu u prikupljanju

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

30

ZAGREB 1997.

Izdavač
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Za izdavača
Stipe Botica

Redakcija
Branka Boban
Neven Budak
Mirjana Gross
Franko Mirošević
Iskra Iveljić
Nikša Stančić
Božena Vranješ-Šoljan

Urednički kolegij
Ivo Goldstein
Marijan Maticka
Mario Strecha

Izvršni urednik
Mario Strecha

Adresa uredništva
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb, Ivana Lučića 3
tel. 385 1/ 6120 150, 6120 166, fax. 385 1/ 6156 879
Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske
br. 6859/1 od 5.X.1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije
Republike Hrvatske pod brojem UP-547/2-84-1984.

Tehnički urednik
Krešo Turčinović

Naslovna stranica
Iva Makvić

Lektura i korektura
Ljiljana Cikota

Prijevod sažetaka na engleski jezik
Marina Denona-Krsnik

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 949. 75

RADOVI 30

/ [uređivački odbor Ivo Goldstein... et al.]. – Zagreb
: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta, 1997.
– 372 str. ; 24 cm

– Summaries.

ISBN 0353-295X

Kompjutorski slog i prijelom
Krešo Turčinović

Tisak
KRATIS – Zagreb

Tiskanje završeno u ožujku 1998. godine

Naklada
500 primjeraka